

մար, բայց եթէ կորուսանել զքեզ՝ որպէս զի լաւ
ևս զինքը չահիմ: Կ'ուզեմ հիմակուելնէ ընդունիլ
զնա, վասն զի միայն զինքը կը սիրեմ, և կը մեռ-
նիմ չմեռնելու համար:

Քեզմէ հեռու, ո՞վ Աստուած իմ, ես ի՞նչ կեանք
կըրնամ ունենալ. և կամ ի՞նչ կըրնամ ընել, բայց
եթէ կրել մահ մը, ամենէն ցաւալի մահը: Նսիմ
վրաս կը խղճամ երբ կը տեսնեմ իմ վշտացս սասու-
կութիւնը. վասն զի կը մեռնիմ չմեռնելու հա-
մար:

Ջրէն գուրս ցատքած ձուկն՝ կըրնայ գոնէ քիչ
մը գիւրութիւն գտնել. գերեզման իջնողին ալ
գոնէ մահն թեթեւութիւն մ'է. իսկ իմ ցաւագին
կենացս՝ որ մահ կըրնայ բաղդատուիլ, որ կը
մեռնիմ չմեռնելու համար:

Երբ կը սկսիմ միսիթարութիւն զգալ՝ զքեզ
տեսնելով սուրբ խորհրդեան մէջ, մէկէն ցաւերս
ալ կ'աճին, մտածելով որ չեմ կըրնար զքեզ ստա-
նալ. ամեն բան զիս կը տխրեցնէ, որովհետեւ չեմ
կըրնար տեսնել զքեզ՝ ինչպէս որ կը փափագէի,
և կը մեռնիմ չմեռնելու համար:

Երբ կը քաջալերուիմ զքեզ տեսնելու յուսով,
ով Տէր, ալ աւելի տրտմութիւն կը զգամ, վախ-
նալով որ կըրնամ զքեզ կորուսանել. սոսկալի
վախով մը կ'ապրիմ՝ այսպիսի յուսով, և կը մեռ-
նիմ չմեռնելու համար:

Աղատէ զիս այսպիսի մահուանէ, ո՞վ Աստուած
իմ, և պարգէէ ինչ կեանք. արձրկէ զիս այսպիսի
ծանր կապանքէ: Ահա, զքեզ տեսնելու փափա-
գով կը մեռնիմ, և չեմ կըրնար ապրիլ առանց
քեզի. վասն զի կը մեռնիմ չմեռնելու համար:

Լամ իմ մահա, և ողբամ իմ կեանքս՝ որ մե-
ղացս համար դեռ կ'երկընայ: Ո՞վ Աստուած իմ,
երբ պիտի ըլլայ որ կարենամ ըսել ճշմարտապէս,
թէ կը մեռնիմ չմեռնելու համար:

ԴԱՍՏԻԱՐԱԿՈՒԹԵԱՆ ՎՐԱՅ ՀՕՐ ՄԸ ՏՈՒԱԾ ԽՈՐՀՈՒՐԴՆԵՐԸ

ԲԱՐՈՒՑ ՏԱՐԲԵՐՈՒԹԻՒՆԸ ՊԵՏԲ Է ՓՈՓՈԽԷ ՆԻ ԴԱՍ-
ՏԻԱՐԱԿՈՒԹԵԱՆ ԿԵՐՊԸ.

Ընտիր դաստիարակութեան նպա-
տակն է՝ առողջ մարմին, ուղղախոհ
միտք և առաքինի կամք մը ձևացնել,
որ անփոփոխելի և ընդհանուր նպա-
տակ մ'է. վասն զի ամեն աստիճանի և
ամեն կերպ դաստիարակութեան մէջ
ծնողք նոյն բանը կը ջանան իրենց տղոց
համար, որովհետեւ ամեն հասակի և ա-
մեն վիճակի մէջ պէտք ունիմք առող-
ջութեան, մտաց և առաքինութեան:
Ոչ հարուստն և ոչ աղքատն, ոչ զօրա-
ւորն և ոչ տկարն, ոչ շինականն և ոչ

քաղաքացին կամ զօրականն, կրնան
զանց առնել կամ հրաժարիլ այդ երեք
բարեմասնութիւններէն: Կարևորք են՝
եթէ ամենադիւր և եթէ աշխատաւոր
կենաց, եթէ հրամայելու և եթէ հնա-
զանգելու, ինչպէս քաղաքական պաշ-
տօնատարութեանց՝ նոյնպէս և դաշ-
տաց մէջ. և ինչ ալ ըլլայ կենաց ըն-
թացքն՝ առ որ հայր մը կը սահմանէ իր
որդիքը, պէտք է տայ անոնց անհրա-
ժեշտ այս երեք տեսակ բարեմասնու-
թիւնները, որոնք աղբիւր և նեցուկ են
ուրիշ ամեն բարեմասնութեանց:

Բաւական է եթէ ունենամք այսպի-
սի հաստատուն և ծանօթ նպատակ մը.
բայց յաճախ կանխակալ կարծիք և նա-
խապաշարմունք՝ կամ մոռցնել տուած
են մեզի այս նպատակս, և կամ արգի-
լած են մտադրութեամբ և յարատեու-
թեամբ մտածելու ադոր վրայ. և շատ
անգամ ալ առ այն հասնելու միջոցաց
մասին խաբած են զմեզ: Եւ ահա հոս՝
կարծիք, խորհուրդք և առաջարկու-
թիւնք կը շատնան և կը բազմանան. ա-
մենայն ոք նոյն վախճանին կը դիմէ,
բայց նոյն տեղն հասնելու համար գրե-
թէ ամենքն ալ զանազան ճամբաներ
կը բռնեն. և իւրաքանչիւր ոք կը պնդէ
թէ իւր բռնածն է միայն ուղիղ նոյն
տեղը հասցնողը:

Եւ միթէ այս չէ՞ դաստիարակու-
թեան վրայ գրող հեղինակաց շատե-
րուն զարտուղելուն և իրենց փնասակար
դրութեանց պատճառը. որոնք յանդըգ-
նելով դաստիարակութեան նպատա-
կին վրայ հաստատուն և ընդհանուր
դրութիւն մը տալ, անոր գործադրու-
թեան համար ալ հաստատուն և ան-
փոփոխ կերպեր կ'ուզեն աւանդել. և
ամենեւին հաշուի տակ չեն ձգեր զանա-
զան հանգամանքներն և բնութեանց
տարբերութիւններն, կարծելով թէ այս
տարբերութիւնքն պիտի անհետանան
իրենց սկզբանց սաստկութեան առջին:
Եւ բազումք 'ի ծնողաց խաբուելով այս
բացարձակ ճշմարտութիւններէն, կը
մոռանան և անփոյթ կ'ըլլան մտածելու
թէ ըստ առանձին հանգամանաց և յօ-

ժարութեանց տղայոց ինչ կերպ պիտի բռնեն դաստիարակութեան:

Այս պարագայիս մէջ չեմք կրնար ըսել թէ՛ Ամենայն կանոն իր քաջաւորքիւնն ունի. այլ թէ՛ Ամենայն անհատ իր կանոնն ունի: Ամենայն ոք գիտէ թէ տղայք իրարմէ բոլորովին տարբեր կարողութեամբ և հակամիտութեամբ կը ծնանին, և այս տարբերութիւնք կանուխ յերևան կ'ելլան. պէտք է որ դաստիարակն զսպէ զանոնք, և որոշէ թէ ինչ ճամբայ պիտի բռնէ և ինչ միջոցներ պիտի գործածէ: Եթէ դերձակն մեր հասակին չափը կ'առնու, որպէս զի ըստ մեր հասակին ձևէ զգեստը, ո՛ր չափ աւելի և ծնողք պէտք է իրենց որդւոց չափն առնուն՝ զիրենք կանոնաւորելու և ուղղելու համար:

Դաստիարակութիւնը մեզի նոր բարք կամ բնաւորութիւն չի տար, այլ կը փորձէ միայն մեր Աստուծմէ ընդունած բարուց զարգացումը՝ ի բարին շրջել. ուրեմն պէտք է որ լաւ ճանչնայ իր այս աշխատութեան առաջին հիմը: Կան ախտեր յորոց ամենայն ոք պէտք է զգուշանայ, ինչպէս՝ ի ստախոսութեանէ և յինքնասիրութենէ. և տղաքը ասոնցմէ հեռացնելու և հակառակ ունակութիւն մը ներշնչելու համար իրենց, պէտք է ըստ իրենց բնական յօժարութեան գործել: Ամենայն լաւ անձինք առաքինի են, բայց ոչ մի և նոյն կերպով. ուստի տղաքն ալ առաքինի ընելու համար, պէտք չէ մի և նոյն կերպով դաստիարակել:

Հենրիկոս և Ալփոնսոս մէկտեղ մեծցած են. Հենրիկոս քաղցրաբարոյ, երկչոտ և ծոյլ է. թէ որ խռովութեան բան մը տեսնայ՝ կ'այլայլի. կանոնաւորութիւն և անդորրութիւն կ'ախորժի թէ իր զբօսանաց և թէ իր աշխատութեանց մէջ: Եւ որովհետեւ բարեսիրտ և զգայուն ծնած է, անոր համար կը վախէ ի սաստից և ի յանդիմանութեանց. նախ՝ որ կը վշտանայ, և երկրորդ՝ որ կը խռովի. և զի յանդիմանութիւնն բարձրաձայն կ'ըլլայ, և ահա ինքը կը շփոթի այս բանէս: Թէպէտ անկեղծ և անենկ

սիրտ մ'ունի, բայց երկիւղը առ սակաւ սակաւ կրնայ կեղծաւոր ընել զինքը: Կրնայ ստել. բայց ոչ թէ ըստ իւր հաճոյիցը կատակաբանութիւն մ'ընելու, կամ ճշմարտութիւն մը խոստովանելու ամօթէն փախչելու համար, այլ իր կրեւիք յանդիմանութեան աղաղակէն և շփոթութենէն ազատելու համար: Այսպիսին եթէ յանցանաց մէջ գտնուի, դիմաց գոյնն կը նետէ, բայց խիղճմբտանաց փափկութիւնն չի ներեր որ յանցանօքը զեղծանի. և որովհետեւ երկչոտ է բնաւորութեամբ՝ անոր համար յանցանաց տեսութիւնն և հետևանքն անտանելի կ'ըլլան իրեն: Հենրիկոս այսպիսի բնաւորութեամբ չի կրնար բնականաբար ձեռնարկու և գործօն անձ մ'ըլլալ. անոր համար երբոր դժուարին գործ մ'ունենայ ընելիք կամ հարցընելիք, իր եղբօրը Ալփոնսոսին ձեռքովն ընել կամ հարցընել կու տայ:

Իսկ Ալփոնսոս՝ ինչպէս բարեմասնութեամբքը նոյնպէս և թերութեամբքը բոլորովին կը տարբերի Հենրիկոսէն. եթէ ծածկուի՝ ոչ թէ վախէն է, այլ որպէս զի արգելք չունենայ իր փափաքին հասնելու: Յանցանք մ'ընելէն ետքը կը խոստովանի անվախ կամ կ'ուրանայ համարձակ, ըստ իւր տրամադրութեանն առ անկեղծութիւն և կամ առ ստութիւն: Ուստի սաստիկ համարձակ է, այլ ոչ միշտ անկեղծ: Հենրիկոս աւելի յանդիմանութենէ կը վախէ քան ի պատժոյ. իսկ Ալփոնսոս քիչ կը խռովի ի յանդիմանութենէ, թէ որ հետը միացած չըլլայ և դիմադարձ պատիժ մը: Կամք մ'ունի կատարելիք. ամեն հնարք ձեռք կ'առնու. յամառութիւն, ճարտարմտութիւն, պատճառաբանութիւն. միով բանիւ զամենայն ինչ ի գործ կը դնէ ի գլուխ հանելու համար զայն: Պէտք է մօտանց մտադիր ըլլալ, որ գողունի հնարք մը չի գտնէ իր նպատակին հասնելու համար: Զուգելով խռովեալ երևնալ, ապահով կ'երևցընէ ինքզինքը. այնպէս լաւ կը պատրուակէ սրտին նեղութիւնն՝ որ ըստ արտաքին տեսութեան կարծել կու

տայ թէ ամենեւին վշտացած չըլլայ յան-
գիմանութեան արժանանալուն վրայ :
իր թէ բարի և թէ գէշ յատկութիւն-
ներն ազատ և համարձակ են . իր եռան-
գուն բնաւորութիւնը շատ անգամ
զինքը թեթևամիտ կարծեցունել կու-
տայ . ճշմարիտ և զօրաւոր դիւրազգա-
ցութիւնը կ'երևայ երբեմն սրտին խո-
րէն զուրցած խօսքերէն , առանց միտք
ունենալու անոնց իրեն ուրիշ խօսքե-
րէն աւելի կարեւորութիւն մը տալու :
Չի սիրեր ինք զինքը յուզեալ երևցնել ,
կարծես թէ կը վախէ որ տեսնուի այ-
լոց իր վրայ ունեցած ազդեցութիւնը :
Դաստիարակը քիչ աղէկ գործ կրնայ
ընել տալ իրեն . բայց ինքն իրմէ եթէ
ուզենայ՝ կրնայ ամենայն տեսակ աղէ-
կութիւն ընել . առաջնորդութենէ և
հսկողութենէ զատ ուրիշ բանի պէտք
չունի . իսկ ընդհակառակն իր եղբայրը
հաստատուն նեցուկի մը կը կարօտի :

Ինչ պէտք է ընենք ուրեմն հաւա-
սարապէս յառաքինութիւն ձգելու հա-
մար այսպիսի հակառակ բնաւորու-
թեամբ երկու տղաք : Չենք կրնար յու-
սալ որ կարենանք ասոնցմէ մին հա-
մարձակ և միւսն երկչոտ ընել . իրենց
բարքը տրուած է մեզի , կը մնայ մեզի
ուրեմն յօգուտ գործածել զայն : Բայց
մի և նոյն կերպ դաստիարակութիւն
երկուքին ալ միանգամայն չի կրնար
յարմարիլ . օրինակի համար , ինչպէս
կրնանք մի և նոյն կերպով զգուցընել
զանոնք 'ի ստախօսութենէ :

Հենրիկոս երկչոտ խիղճմբտանք ու-
նենալով , բարին անգամ մը իր առջին
դրուելէն ետքը , կը վախէ զարտուղիլ
անկէ , վասն զի գէշութիւնը՝ անկար-
գութեան և խռովութեան վիճակ մը
կ'երևայ իրեն , հակառակ բոլորովին իր
կանոնաւոր և անդորրասէր բարուցը :
Քիչ բան կայ յորոց պէտք ըլլայ զգու-
շացնել զինքը . և քիչ անգամ կը ստի-
պուիմք զանոնք իրեն արգիլելու . ջա-
նանք ուրեմն իր վրայ եղած կապերն ,
արգելներն ու յանդիմանութիւնները
թեթևցընել , որոնք խռովութիւն և ան-
հանգստութիւն կը պատճառեն իրեն ,

և որովք հետզհետէ աւելի զօրանալով
երկչոտ բնաւորութիւնը , սաստիկ ըզ-
գուշաւորութեան մէջ կ'իյնայ , որ չէ
հեռի 'ի կեղծաւորութենէ : Հենրիկոս
իր անձին վրայ վստահութիւն ունենա-
լու համար մեզի կը կարօտի . ուրեմն ոչ
դառն բառեր ըսենք իրեն և ոչ ծանր
պատիժներ տանք . վասն զի բնութիւնը
բաւական ոյժ չունի զանոնք տանելու
համար . յետ ընկճուելուն՝ ինք զինքն 'ի
վեր կանգնելու համար չունի 'ի բնուստ
բաւական զօրութիւն : Նեղութեան առ-
ջին կը լքանի . թէ որ կ'ուզենք որ տկա-
րութեան պղտի թերութիւններ չի գոր-
ծէ , պէտք է ազատ և դիւրին ճանա-
պարհ մը բանանք իր առջին . ուր մեզի
ուրիշ բան չի մնար ընելու , բայց եթէ
խրախուսել զինքը և ցուցընել սխալ
քայլերը : Մի և նոյն ատեն ջանանք զօ-
րացունել 'ի նմա և բարոյականութեան
զգացումը , զոր դիւրութեամբ զարթու-
ցինք 'ի նմա , որ շատ անգամ կը պահէ
զինքը այն թերութիւններէն որոց մէջ
կրնար իյնալ իր տկարութեամբը , ար-
գելով չի գտնուիլ այնպիսի անսովոր
առթից մէջ , յորս առաւելագոյն արու-
թեան պէտք ունի : Չունի բաւական ա-
րութիւն ըրած յանցանքը խոստովանե-
լու համար . և ահա այս է պատճառն
որ շատ անգամ կ'ընտրէ Հենրիկոս ծած-
կել իր յանցանքները , թէ և պարզ և
անկեղծ բնաւորութիւն մ'ունենայ :
Բայց կարեւորն այն է որ քիչ յանցանք
ունենայ խոստովանելու , որով և մեր
յանդիմանութիւններն կամ պատիժ-
ներն ալ այնչափ վախ չազդեն վրան ,
մինչև աւելի անհանգիստ չըլլայ զանոնք
լսելուն քան թէ անոնց արժանաւորե-
լուն :

Ալփոնսոս թէպէտ կարելի է որ դիտ-
նայ օր մը ինք զինքը առանձին կառա-
վարել , բայց հիմա չեմք կրնար բոլորո-
վին արձակ թողուլ զինքը : Պէտք է որ
հիմա մեծագոյն խստութիւն մը բանեցը-
նենք վրան , որով զերծ ըլլայ 'ի վտան-
գաց : Բայց զգուշանալու ենք չափա-
զանց խստութենէ ալ , որ ոչրիշ ար-
դիւնք մը չունի , կըսէ Մոնթէնէր ,

բայց եթէ քոչաւորներ զհոգիս, և ՚ի յաւառառքիսն ձգել չարաքեամբ հասնդերն, որոյ մէջ կրնայ իյնալ Ալփոնսոս մեր չափազանց խստութեամբը: Բաւալան է միայն զօրաւոր կերպ և ցուրտ դէմք մը բանեցնել հետը՝ քան ինչ որ իր եղբորը: Երբ Ալփոնսոս կը ստէ, ոչ թէ վախէն է, այլ պարզաբար՝ վասն զի պէտք ունի. ուրեմն ջանանք շփոթել իր հաշիւները, գուն գործելով ՚ի գերե հանելու իր սուտերը: Եւ երբոր այս հնարից միայն գործածութիւնը ուրիշ բանի չի ծառայէ՝ բայց եթէ իր խորամանկ բնաւորութիւնն աւելի արծարծելու, այն ատեն զօրաւորագոյն արգել մը կանգնելու ենք այն շահուն առջին՝ զոր կը յուսայ ձեռք բերել իր ստելովը, և է չի հաւատալ իր բանիցը՝ եթէ ճշմարտութիւնն իսկ խոստովանի: Այս վերջին հնարքը շատ աւելի ազդու կ'երևայ ինծի. բայց ստէպ կը խօսուի այս հնարից վրայ, և ստէպ կը սպառնալ ցուի տղոց, բայց քիչ անգամ ՚ի գործ կը դրուի: Ամեն վայրկեան յարատեութիւն և մտադրութիւն կը պահանջուի. կը մոռանանք ստէպ և շուտով՝ ցուցնելու ստախօսաց այն անվստահութիւնն՝ որով վախցուցած ենք զիրենք, և որ վրանին կրնայ զօրաւոր ազդեցութիւն մ'ընել. վասն զի տղաք միշտ զիրենք շրջապատող անձանց պէտք ունենալով, չեն ուզեր անոնց վստահութիւնը պակսեցնել տալ վրաններնէն:

Ալփոնսոս ունի անձնասիրութիւն և ամբարտաւանութիւն, որոնք եթէ վնասուին՝ կը բռնի: Հօրը իր վրայ ազդած մեծարանքը, տեսակ մը վախի հետ կապուած է. և այս վախը հօրը աւագութեան գաղափարին վրայ հիմնեալ, կը միանայ իր զօրութեան գաղափարին հետ. և ահա ասկէց կրնայ ծնանիլ Ալփոնսոսի համար պատճառ և ունակութիւն հնազանդութեան և անկեղծութեան: Իսկ Հենրիկոս մեծարանքը կից կը բռնէ որդիական սիրոյն հետ. իր բնական երկչոտութեամբը կը զգայ որ երկիւղը բարի և ազնուական բանի հետ չի կրնար միանալ: Ըստ Հենրիկոսի հա-

մարձակ կերպը միայն կատարեալ հաւասարութեան վիճակի մէջ կրնայ տեղի ունենալ. իսկ ըստ Ալփոնսոսի՝ կըրնայ շատ անգամ համարձակութիւնը՝ զօրութեան և հեղինակութեան ձև առնուլ:

Եթէ չեմ խաբուիր, ասկէց՝ գրեթէ միշտ գործադրելի կարևոր հետեւութիւն մը յառաջ կու գայ. այսինքն մանկութիւնը չունի այնպիսի բնաւորութիւն՝ որ իր բարի և չար մասերը չունենայ. և թէ բարի մասերը ընտիր միջոցներ կը մատակարարեն՝ չարերն ուղղելու համար: Հենրիկոս երկչոտ և տկար է, բայց քաղցրաբարոյ և անկեղծ. ուստի քաղցրաբարոյ կ'ըլլամ հետը և իմ քաղցրութեամբս կ'ազատեմ զինքը իր տկարութեան վտանգաց մի մասէն. կը գործածեմ իր անկեղծութիւնը՝ զօրացնելու համար զնա ընդդէմ տկարութեանց բնութեան, որ չունի բաւական զօրութիւն պզտի թերութեանց խռովութեան դէմ ինք զինքը զօրացնելու: Կըրնամ իր տկարութենէն ալ օգտուիլ, ցուցնելով իրեն այն անհանգստութիւններն ու դժուարութիւններն, որոց մէջ կ'իյնան՝ որոնք իրենք զիրենք այս կրից ձեռք կը թողուն. և այսպէս պարզ և հաստատուն ճանապարհի մը մէջ վարժեցնել զինքը, որ բաւականանայ իր խաղաղասէր բարուցը, զոր կ'ընտրէ անտարակոյս իր ախորժակն. և դարձեալ եթէ յանկարծ կենաց մեծամեծ նեղութեանց մէջ գտնուի, նուազեցընէ իր բնութեան անբաժանելի դժուարութեանց մէկ քանին:

Իսկ Ալփոնսոս աշխոյժ և յամառ է, բայց լի արութեամբ և եռանդեամբ. այլ ես աւելի արի կ'ըլլամ քան զինքը, որով բռնի ճանչցընելով իրեն որ ամենաօտարիկ յամառութիւնն իսկ կրնայ ստիպուիլ տեղի տալու ծայրագոյն և բանաւոր կամաց առջին, կը սորվի խընայել յամառութեան աշխատանացը և հետեանաց, հաճութեամբ տեղի տալով իրաւանց առջին: Ուրեմն այս կերպով նոյն իսկ տղոց բնաւորութեան մէջ զանազան զէնքեր կը գտնամ, զո-

րոնք պէտք է գործածեմ իրենց գէշու-
թիւններն ուղղելու, և աղէկութիւն-
ներն ալ յօգուտ 'ի կիր արկանելու:
Թէ որ Հենրիկոսի հետ փոխանակ քաղցր
ըլլալու՝ դառն ըլլայի, իր երկչոտութիւ-
նը աւելի կը զայրանար. իսկ Ալփոնսոսի
հետ թէ որ հաստատութեամբ չի վա-
րուէի, երթալով աւելի կամակար և
բուռն կ'ըլլար: Ուրեմն զգուշանալու
ենք մեծապէս չգործածել այնպիսի
հնարքներ, որ բոլորովին օտար ըլլայ
իրենց բնաւորութենէն: Եւ որովհետեւ
իրենց առաջնորդելու և զիրենք ուղղե-
լու համար իրենց մերձաւոր կենալու
ստիպուած եմք, անոր համար այնպիսի
նպաստներ փնտրուելու ենք, որով այս
մերձաւորութիւնը կարենայ հաստա-
տուիլ, որպէս զի իրենց և մեր մէջ որոշ
և ապահով յարաբերութիւն մը ծնանի,
և մեր կամքն և յանդիմանութիւններն
տեսակ մը ոճով և զգացմամբ արտաբե-
րելով, գտնան տղուն կողմանէ առ որ
կ'ուղղեմք զայն՝ առանց ընդդիմութեան
ընդունելու համապատասխանող զգա-
ցում մը, որպէս զի մեր յուսացած ար-
դիւնքն յառաջ գայ: Հաստատուն բնա-
ւորութեամբ տղայ մը կրնայ զայրանալ
հօրը բռնած հաստատուն կերպին դէմ:
Բայց չի զարմանար, այլ կը հասկընայ
պատճառը. և ահա այս զէնքով կը յար-
ձակի մեզի դէմ. բայց մենք ալ յետս
մղելու համար զինքը՝ մի և նոյն զէնքը
գործածելու ենք: Եթէ զմեզ քան զին-
քը նուազ զօրաւոր գտնայ, քիչ մը կը
զարմանայ. և նոյն վայրկեանին ապա-
հով իր առաւելութեան վրայ, վասն զի
կը տեսնայ յինքեան ուղածն յաջողքնե-
լու միջոց մը՝ որ պակասի 'ի մեզ, այս
պակասութիւնը իբրեւ զէնք մը կ'առնու-
րատ իւր յօժարութեանը գործել և կա-
մել տալու: Բայց ընդհակառակն քաղ-
ցրաբարոյ և երկչոտ տղու նկատմամբ,
այս խստութիւնը բանի մը չի ծառայեր.
վասն զի այդ կերպն կը խռովէ և կը
լքուցանէ զինքը, առանց կարենալու
բանն իմանալ. և որովհետեւ խստութիւ-
նը օտար է իր բնութենէն, անոր համար
փոխանակ համոզելու՝ կը լքուցանէ:

Բայց չըլլայ թէ սխալինք, և Հենրի-
կոսի հետ փոխանակ քաղցրութեամբ
վարուելու՝ տկարութեամբ վարուինք,
և Ալփոնսոսի հետ խստութեան տեղ
յամառութիւն բանեցընենք: Այն ատեն
զամենայն ինչ կը կորուսանենք. վասն
զի փոխանակ իրենց բնաւորութեան
լաւ մասը գէշ մասին դէմ մտքառելու
գործածելու, աւելի կը զօրացնենք և կը
հաստատենք. Հենրիկոսի տկարութիւ-
նը շուտ մը կը փոխուի կ'ըլլայ անձնա-
հաճութիւն և անհոգութիւն. և Ալ-
փոնսոսն ալ իր յամառութիւնն ուրիշ
բանի չի գործածեր, բայց եթէ մեր
կամքն 'ի դերեւ հանելու միջոցներ փնտը-
ռելու. որով մեր որդւոյ թերութեանցը
թերութեամբ հակառակելով, մեր ա-
ւագութեան ամեն առաւելութիւնները
կը կորուսանեմք. մինչդեռ ընդհակա-
ռակն կը շահինք՝ իրենց դէմ գնելով
համապատշաճ բարեմասնութիւններ:
Բաց աստի, մեր իրենց հետ ունե-
ցած յարաբերութեանց մէջ շուտով
անհաւասարութիւն և անիրաւութիւն
'ի ներքս կը սպրդի: Տկար կ'ըլլանք Հեն-
րիկոսի հետ և յամառ Ալփոնսոսի հետ.
միոյն աւելի կը զիջանինք, միւսոյն պա-
կաս. ասկէ աւելի զգուշալի բան չի
կրնար ըլլալ: Կերպերնիս ամենեւին նման
պիտի ըլլայ. մի և նոյն սկզբամբ պէտք է
շարժի նքթէ՝ 'ի հաճութեան թէ 'ի տհա-
ճութեան, եթէ 'ի պատուհասելն և եթէ
'ի վարձատրել, ոչ տարբերութիւն մը
և ոչ անհաւասարութիւն բնաւ երեցը-
նենք: Մեր ձեին և հրամայելու և խօ-
սելու կերպին մէջ պէտք է համաձայ-
նենք զմեզ երկու եղբարց տարբեր բնա-
ւորութեանցը: Այն բանն որ կը մեր-
ժենք Ալփոնսոսի, նոյն բանն Հենրիկոսի
ալ մերժենք՝ բայց քաղցրութեամբ:
Եթէ բան մը շնորհեա Հենրիկոսին վա-
յելու կերպով խնդրելուն համար, նոյն
բանը եղբօրը մերժելուդ ժամանակ հա-
մարձակ կերպով խնդրելուն համար,
ցուցուր այս վերջնոյս՝ որ ժխտողական
պատասխանը ոչ թէ իր ընդունել ու-
զած բանին բնութենէն էր, վասն զի
նոյն բանը շնորհեցիր Հենրիկոսին, այլ

խնդրելու ատեն ցուցած կերպէն . որով կ'իմանայ որ կերպիդ տարբերութիւնը ոչ թէ քու կողմանէդ անիրաւութիւն մ'է , այլ իր յանցանքն է պատճառը : Եւ այս դիտողութեամբ՝ փոխանակ ըզքեզ ատելու 'ի ներքուստ , ինք զինքը ճանչնալ կը սորվի : Եւ այսպէս առանց խաբելու և զայրացընելու այս երկու եղբարքը , կրնաս իրենց յօգուտ գործածել քու իրենց ցուցած տարբեր կերպերդ : Հենրիկոս՝ որ քաղցր բարուցդ վարժած է , կը տեսնայ որ պէտք եղած ատեն Ալփոնսոսի դէմ խիստ կերպ կը բանեցնես . և այսպէս իր նորահաս մտացը մէջ բանաւոր խստութե՛ գաղափար կը մտնայ : Իսկ Ալփոնսոս տեսնելով իր եղբորը զգուշաւոր և երկչոտ առաջարկութեանցը ցուցած քաղցրութիւնդ , կը հետեցնէ որ առաւելութիւն մը կայ 'ի քաղցրութիւնդ , և կ'ուզէ հետեիլ ագոր : Զանայ որ տեսնան 'ի քեզ թէ գործով կը կատարես իրենց սորվեցնել ուզած առաքինութիւններդ , ոչ թէ միայն բարի օրինակ տալու համար , այլ որպէս զի ճանչնան պարզաբար , որ եթէ երբեմն աւելի պահանջող կամ խիստ ըլլաս իրենց քան թէ այլոց , ոչ թէ քեզմէ է՝ այլ իրենց յանցանքն է պատճառը :

Ուրեմն լաւ համոզուինք որ կարևոր է անդէն 'ի սկզբան քննել մեր որդւոց բնական հակամիտութիւններն , և անդէն 'ի սկզբան 'ի գործ դնել մտադրութեամբ՝ աւանդած սկզբունքներս : Փոքր քերուքիւնն է , կ'ըսէին Պլատոնի , երբ կ'ուզէր որ յանդիմանուի տղայ մը իր գործած մէկ թերութեանը համար , ցուցընելով թէ յայտնապէս իր բնաւորութեան հետեանքն էր այն թերութիւնը . փոքր քերուքիւնն , ձշմարիտ է , պատասխանեց Պլատոն , յայց քե որ քննելք իբրև ոշնակոքիւն՝ փոքր չէ : Բոլոր մեր բերմունքն զօրաւոր կերպով միտեալ են յունակութիւն դառնալու . և ահա ասոր համար թէ որ մնասակար են , անդէն 'ի սկզբան երբոր կ'երևին՝ իսկոյն պէտք է պատերազմինք անոնց դէմ , որպէս զի չըլլայ թէ ստիպուինք ետքէն ունակութեան դէմ մաքառիլ :

Բայց տղոց բերմունքը ճանչնալու և ըմբռնելու կերպին վրայ՝ հոս չենք կրնար կանոն մը տալ , այլ բոլոր ծնողաց մտադիր սրամտութեանը կը թողունք : Զայս միայն կրնանք ըսել որ մանկութիւնը չի կեղծեր , կամ թէ շուտով կը մատնէ ինք զինքը : Բնութիւնն է որ կը խօսի , կըսէ Մոնթէնէնը , որունն ձայնը այն առեւն յստակ և անկեղծ է՝ երբ աշեյի նոր է : Մտադիր մայր մը կամ հայր դիւրաւ կրնան ճանչնալ այս ձայնը , մանաւանդ եթէ ուշադիր ըլլան տղոց վրայ՝ եթէ իրենց և եթէ ընկերակցաց հետ ունեցած յարաբերութեանց մէջ : Տղաք իրենց մեծերուն ինչ ըլլալին միշտ չեն ճանչցըներ , և երբեք բոլորովին ինչ որ են . վասն զի վախը կ'արգելու զիրենք , և իրենց հակամիտութիւնքն և գաղափարներն իրենց և առաջնորդաց մէջ եղած միջոցը հատանելով՝ կ'այլայլին : Այսպիսի պարագայի մէջ տղաք կամ ամենեւին չեն գործեր և կամ ամենաքիչ . կ'ընդունին իրենց ընդ առաջ ելած տպաւորութիւնն և կը սեփականեն անձանց աղէկ կամ գէշ , և չեն յայտներ իրենց առաջնորդացը այս կամակար գործունէութիւնը , որուն պատճառը և ընթացքը կը ճանչցնեն իրենց բնաւորութեան յատկութիւնները : Որչափ ծնողք կարենան պակսեցնել իրենց տղաքը լաւ ճանչնալու խափանիչ արգելներն , այնչափ դաստիարակութեան գործը կը դիւրանայ և կ'աղէկնայ : Բայց չեն կրնար այն արգելները բոլորովին վերցնել , վասն զի իրաց բնութիւնը կը հակառակի ագոր . պէտք է ջանան ճանչնալ այս փոքրիկ էակներն իրենց իրարու մէջ ունեցած յարաբերութեանց , զբօսանաց և վիճից մէջ , յորս իրենց յօժարութիւններն , կիրքերն և մտածութիւններն իրենց ստոյգ ձևովն և ուժովն յերևան կ'ելլան : Տղոց խաղը , կըսէ դարձեալ Մոնթէնէնը , խաղ չէ , այլ միջոց մը՝ որով կը ձանչցընեն իրենք զիրենք , իբրև իրենց կարևորագոյն գործոյն մէջ : Եւ ահա ասոր համար պէտք է զգուշանանք իրենց ազատութիւնը չսանձելու . վասն

դիպրդ կերպով կամաւ զրկած կ'ըլլամք
զմեզ իրենց մտաց և սրտին մէջ եղած
բաները ճանչնալու միջոցէն: Ուստի շատ
պահանջող չեմ ըլլար եթէ պատուիրեմ
հարց և մարց՝ դիտելու իրենց որդիքը
խաղի և զբօսանաց ատեն, ոչ իբրեւ
հսկող և առաջնորդ՝ այլ իբրեւ պարզ
դիտող մը, որպէս զի ետքը իրենց ցու-
ցած բնութեան հանգամանքներէն օգ-
տուին:

Լոք, իր Դաստիարակոչքի ըսուած
գրքին մէջ, ամբողջ գլուխ մը ընծայած
է այս ճշմարտութեան, թէ՛ Պէտք է
մտադրոչքի ընել տղոց քնաշորոչ-
քեանցը: Իր խորհրդածութիւններն
թէպէտ այնչափ ճոխ և լայնաբար
չեն, բայց կը վկայեն նիւթոյն կարեւո-
րութեանը: Դիւրին է ճոխացունել զայն

և ապացուցանել, թէ ամեն պարագայի
մէջ ինչ ալ ըլլայ վիճակն առ որ սահ-
մանեալ է տղայ մը, իր բնաւորութիւ-
նը շատ ազդեցութիւն կ'ունենայ այն
միջոցաց վրայ՝ զոր կը գործածէ դաս-
տիարակութիւնը, որպէս զի ընէ զին-
քը, ինչպէս զամենայն ոք՝ առաքինի քա-
ղաքացի մը: Կան միջոցներ զորս մարթ
է հաստատութեամբ գործածել. բայց
ես կարծեմ որ անգործածելի միջոց-
ներն շատ աւելի են. իսկ աղէկ միջո-
ցաց գործածութիւնն ալ պէտք է միշտ
եղանակաւորի ըստ իւրաքանչիւր ան-
հատից բնական հանգամանացը:

ԿԻՉՈՅ

ՏԻՐԱՄԱՅՐՆ ԱՌ ԽԱՉԻՆ

Դըպիրք, բռնաւորք, աւետիս ձեզի.

վերջապէս Արդարն այսօր կը մեռնի.

Սրբազան ժպտով դիմակեալ վագրեր,

Զոյս ժողովրդոց՝ ծածկեց ձեր ըստուեր:

Ի խաչ է նա... ձեզ են փառք ու պահակք...

Բայց անդորր է... դուք ինչո՞ւ կը դողաք:

Ինքըն Պիղատոս 'ի սրահս արքունեաց

Ի խումբ խնդակից քահանայապետաց,

Ըզգնայ քմծիծաղ, այլ մերթ կանգ կ'առնու...

Յետկոյս սեանց տեսնէ ըստուեր մ'ահարկու,

Զոյր մահատիպ դէմս յերանգ բոցաներկ

Կը լուսաւորեն ջահալոյց լապտերք:

Ահիւ դարձընէ աչերն 'ի ձեռս իւր...

Ճապաղ շիթ մ'արեան դրոշմած կար 'ի սիւրբ...

Մեկուսի յանկեան՝ 'ի խունկս և 'ի ջուր

Ճգնի նա լուանալ ձեռքերն... այլ 'ի զուր...:

Իսկ հոն՝ Գողգոթայ բըլրոյն յարտեան՝

Աստուած մը, որդի մը, և մայր իւր կուսան.

Որդին խաչ գամուած, Մայրն 'ի վէրս որդւոյն՝

Անպատում ցաւօք յիրար կը պշնուն:

Մայրըն գետնաքարչ՝ վարպէ 'ի յուս ինկած՝

Ցամաք կիպարին գրկէ ձեռնամած.

Այն կարեկիր սիրտ մը խնդրող աչքեր

Զորս դին տեսնեն լոկ ապառուժ գօրքեր...